Gytis Piličiauskas, Rokas Vengalis,
Ieva Černiūtė, Karolis Minkevičius

Kudonių senovės gyvenvietė

2020 m. LLDJ tiesimo darbai vyko Kudonių kaimo (Kaišiadorių r., Žiežmarių apylinkės sen.) teritorijoje, kur 2020 m. žvalgymų metu archeologai R. Vengalis ir G. Piličiauskas (LII) aptiko senovės gyvenvietės požymių. Suprojektuotas dujotiekis šią gyvenvietę būtų stipriai pažeidęs, todėl išlikusio nesuarto archeologinio sluoksnio vietoje buvo atlikti detalieji tyrimai.

Kudonių senovės gyvenvietė yra apie 650 m į ŠV nuo Ilgės ežero Š kranto. Anksčiau šio ežero krantas buvo arčiau – apie 400 m atstumu, bet artimesnė jo dalis šiuo metu jau uždurpėjusi. Gyvenvietė įsikūrusi aukštumų pakraštyje, šalia drėgnos šaltiniuotos daubos, kurioje anksčiau galbūt būta mažo ežeriuko su ištekančiu upeliu (1 pav.).

Statant dujotiekį Kudonių senovės gyvenvietės aplinkoje paviršinis dirvožemio sluoksnis mechanizuotai nuimtas apie 8 m plote. Beveik visoje šioje atkarpoje po apie 30 cm armens sluoksniu atsidengė rusvai geltono smulkaus smėlio įžemis. Po armeniu įžemis nepasiektas tik apie 35 m ilgio ruože čia atsidengė tamsiai pilko smulkaus smėlio archeologinis sluoksnis, kuriame atlikti detalieji tyrimai. Už šio archeologinio sluoksnio arealo ribų jokių įgilintų struktūrų ar fragmentiškų archeologinio sluoksnio likučių nebuvo.

Detalieji tyrimai atlikti prieš tai mechanizuotai nuėmus armens sluoksnį. Ištirtas 36x8 m dydžio (288 m^2) stačiakampis plotas, suskirstytas į 9 perkasas. Be šių perkasų, apie 5 m į Š nuo jų, ištirtas dar vienas 1 m^2 dydžio šurfas.

Perkasų stratigrafija buvo labai paprasta – 25–50 cm storio armens sluoksnis, žemiau – iki 25 cm storio nesuartas archeologinis sluoksnis, po juo – įžemis. Archeologinį sluoksnį sudarė tamsiai pilkas degėsingas smulkus smėlis. Šis

1 pav. Kudonių senovės gyvenvietės panorama. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 1. A panorama of Kudonys Old Settlement.

2 pav. Kudonių senovės gyvenvietės radiniai. R. Vengalio nuotr.

Fig. 2. Finds from Kudonys Old Settlement.

sluoksnis storiausias buvo Š tirto ploto dalyje, P link plonėjo, o tirto ploto R, PV ir P kraštuose užfiksuotos jo ribos.

Tyrimų metu užfiksuota 21 įgilinta struktūra. Ištirtame plote struktūros koncentravosi labai netolygiai – visos, išskyrus dvi, susitelkusios 14x3 m dydžio areale ploto PV dalyje. 8 struktūras galima įvardyti kaip stulpavietes, likusios – neaiškios paskirties duobės. Įgilintų struktūrų koncentracija atitinka molio tinko gausiausio paplitimo arealą, todėl galima spėti, kad šioje vietoje galėjo stovėti stulpinės konstrukcijos pastatas (stulpavietės gilios ir masyvios). Archeologinių radinių aptikta 18 iš 21 įgilintų struktūrų, tačiau tik keliose radinių buvo kiek daugiau.

Archeologiniame sluoksnyje ir struktūrose surinktos 4037 (11,26 kg) keramikos šukės, 88 titnago radiniai, 879 vienetai (1,577 kg) molio tinko, 88 vienetai (728 g) geležies šlako, 20 gyvūnų kaulų bei 26 kiti radiniai (metaliniai verpstukai, tigliai ir kt.).

Gausiausia keramikos grupė – kruopėtoji keramika – buvo stambiagrūdė, storasienė, puodai tiesiomis sienelėmis ir tiesiais kakleliais, pakraštėliai kartais nežymiai palenkti į vidų (2:1–8 pav.). Tai vėlyvoji kruopėtoji keramika, datuotina VII–VIII a. Antras pagal gausumą keramikos tipas – keramika lygiu paviršiumi – stambiagrūdė, storasienė keramika, puodai tiesiomis sienelėmis ir kakliukais, neornamentuoti (2:9–13 pav.). Tokia keramika datuojama VIII–X a.

Kitokių tipų keramikos surinkta gerokai mažiau. Aptikta keliasdešimt šukių keramikos brūkšniuotu paviršiumi. Ji plonasienė, molio masė su stambiai grūsto granito priemaišomis, brūkšniavimas gana ryškus, įvairiakryptis. Puodai pūstais pilveliais, nežymiai į išorę atlenktais pakraštėliais. Šią keramiką preliminariai reikėtų datuoti ankstyvuoju geležies amžiumi. Taip pat aptikta nedaug apžiestos keramikos – dauguma šukių smulkios ir jų chronologijos tiksliau nei XIII–XIX a. ribose apibrėžti neįmanoma. Vienintelė šukė turi XIII–XIV a. keramikai būdingą požymį – volelį, puoštą įstrižomis įkartomis.

Titnago radinių tyrimų metu surinkti 88 vienetai. Visiškai vyrauja kieto mušimo technika, dažnai – dvipolinė. Skaldytiniai netaisyklingi arba dvipoliniai, tik nuoskaloms. Pavieniai radiniai yra iš akmens amžiaus: labai smulkus ketursienio gludinto kirvio fragmentas, du gremžtukai, netaisyklinga skeltė. Titnago žaliava vietinė arba iš Pietų Lietuvos.

Tarp kitų radinių paminėtini 10 verpstukų ir jų fragmentų (dvigubo nupjauto kūgio formos ir žemo cilindro formos rantytais šonais), 9 tiglių fragmentai, 2 geležiniai peiliai, 3 kera-

miniai svareliai. Be jų, dar surinkta šiek tiek molio tinko, geležies šlako, pavienių prastai išlikusių gyvūnų kaulų fragmentų.

Tyrimų metu iš įgilintų struktūrų paimti 9 grunto mėginiai (iš viso 167 l) makrobotaniniams tyrimams. Mėginiuose rastos 148 degusios augalų makroliekanos, iš kurių didžiausią grupę sudaro kultūriniai augalai. Jų aptikta visuose analizuotuose mėginiuose. Kultūrinių augalų liekanos yra bent 5 taksonų – *Hordeum vulgare* (paprastojo miežio), *Panicum miliaceum* (tikrosios soros), *Secale cereale* (sėjamojo rugio), *Triticum dicoccon* (dvigrūdžio kviečio) ir *Tr. spelta* (speltos). Identifikuotas 1 *Hordeum* varietetas – *H. vulgare* var. *vulgare* (lukštinis paprastasis miežis). Taip pat rasti keli *Avena* (avižų) genties augalo grūdai, tačiau dėl neišlikusių žiedažvynių negalima jų patikimai priskirti kultivuojamai ar laukinei rūšiai.

Kudonys Old Settlement

An excavation (9 trenches and 1 test pit, a total of 289 m^2) was conducted in Kudonys Old Settlement (Kaišiadorys District) during the execution of the GIPL project (Fig. 1). The investigation revealed a rich, undisturbed archaeological layer up to 25 cm thick. 21 sunken structures, at least 8 of which should be treated as postholes, the rest as having no determined function, were recorded in the sterile soil horizon. The investigation yielded 4037 potsherds (11.26 kg) (Fig. 2), 88 flint finds, 879 pieces (1.577 kg) of clay daub, 88 pieces (728 g) of iron slag, 20 animal bones, and 26 other finds (metal, spindle whorls, crucibles, etc.). Based on the ceramic typology and the 4 AMS 14C dates obtained, Kudonys Old Settlement is ascribable to the 7th–10th centuries. Isolated finds come from other periods: the 1st millennium BC and the 13th–14th centuries.

Gytis Piličiauskas, Rokas Vengalis, Ieva Černiūtė, Karolis Minkevičius, Giedrė Piličiauskienė

Skudenių neįtvirtinta gyvenvietė

2020 m. LLDJ tiesimo darbai kirto Skudenių kaimo (Kaišiadorių r., Žiežmarių apylinkės sen.) teritoriją, kurioje 2015 m. žvalgymų metu LII archeologas R. Vengalis surado senovės gyvenvietei būdingų paviršinių radinių – lipdytinės keramikos brūkšniuotu paviršiumi šukių, titnago nuoskalų, degusių kaulų. 2020 m. žvalgant tiesiamo dujotiekio vietoje KU (G. Zabiela) Skudenių neįtvirtintoje gyvenvietėje ištyrė 8 kasinius, kuriais nustatė, kad maždaug 50 m ilgio atkarpoje (piketai 487+75 – PK488+25) po armeniu yra išlikęs 10–15 cm storio nesuartas archeologinis sluoksnis. Suprojektuotas dujotiekis būtų stipriai pažeidęs gyvenvietės archeologinį sluoksnį, todėl dujotiekio statytojas užsakė atlikti detaliuosius archeologinius tyrimus. Juos atliko LII.

Iš viso ištirtos 8 perkasos – 406,6 m^{2}dydžio plotas. Be to, žvalgytas 2058 m^2 plotas, kuriame ekskavatoriumi buvo nukasamas paviršinis humusingas dirvožemio sluoksnis. Jame radinių buvo labai mažai, tačiau vietomis buvo gausu įgilintų struktūrų (1 pav.). Skudenių neįtvirtintoje gyvenvietėje aptiktas iki 80 cm storio nesuartas archeologinis sluoksnis, užfiksuota ir ištirta 81 įgilinta struktūra, dauguma – stulpavietės (2, 3 pav.). Didžioji dalis archeologinio sluoksnio ir visų įgilintų struktūrų užpildai buvo išsijoti per 5 mm akies sietus.

Perkasoje 1 archeologinį sluoksnį sudarė 10–15 cm storio tamsiai pilkas priesmėlis. Po juo užfiksuotos 27 įgilintos struktūros. Dauguma jų traktuotinos kaip stulpavietės, tačiau 1, kurioje buvo gausu stambių ąžuolo angliukų, rasta tiglių ir bronzos lašelis. Galbūt tai bronzos